

Moederland, getto of Willem Kloos?

Kunst in Amsterdam Zuidoost

Annette de Vries Amsterdam Zuidoost had decennialang de reputatie een probleemwijk te zijn. De laatste jaren is evenwel een kentering ten goede te zien. Zo vindt er een stormachtige groei plaats van het aantal instellingen en initiatieven op het gebied van kunst en cultuur. Portret van een kleurrijk stadsdeel.

Amsterdam Zuidoost is in meerdere opzichten een uniek stukje Nederland. Er wonen ongeveer 80.000 mensen, die uit meer dan 130 landen afkomstig zijn. De twee grootste etnische groepen zijn de autochtone Nederlanders en de Surinamers, Antillianen en Arubanen, die met respectievelijk 24.000 en 30.000 bewoners ieder ongeveer dertig procent van de bevolking uitmaken. Daarnaast zijn er relatief veel Afrikanen in het stadsdeel neergestreken, van wie een groot deel uit Ghana. Er wonen veel kinderen, jongeren en jong volwassenen. Bijna eenderde van de bevolking is jonger dan twintig jaar – tegenover 21 procent in heel Amsterdam –, en ongeveer de helft is jonger dan 35 jaar.

Sinds jaar en dag heeft Amsterdam Zuidoost, dat in de jaren zestig van de vorige eeuw werd gebouwd, de reputatie een probleemwijk te zijn. De grootschalige, onpersoonlijke architectuur van de hoogbouw is de leefbaarheid en de sociale cohesie niet ten goede gekomen. En

een deel van de allochtone bewoners kampt met sociaal-economische problemen vanwege een gebrekkige integratie, slechte beheersing van de Nederlandse taal en een laag opleidingsniveau. Daar komt bij dat het stadsdeel op sociaal en cultureel gebied lange tijd nauwelijks voorzieningen had. En het weinige dat er was, sloot niet aan bij de kleurrijke bevolkings-samenstelling.

In de afgelopen grofweg tien jaar is er echter veel ten goede veranderd. Het proces van stedelijke vernieuwing dat in de jaren negentig in gang werd gezet, en dat nog steeds gaande is, werpt zijn vruchten af. Er zijn en worden drastische ingrepen verricht in de oorspronkelijke bebouwing, waarbij de monotonie in de woonblokken wordt doorbroken, er meer verschil komt in het type woningen en er veel aandacht uitgaat naar de sociale en culturele aspecten van het wonen. De bewoners worden waar mogelijk bij dit proces betrokken.

Onder veel mensen die heden ten dage in ‘Zuidoost’ wonen, werken, winkelen of uitgaan, heeft de wijk een steeds betere reputatie gekregen. Het is dan ook jammer dat de slechte naam in de Nederlandse media hardnekkig blijft hangen.

Eigen initiatief

Vanaf het moment waarop de verschillende migrantengemeenschappen zich in Amsterdam Zuidoost vestigden, ontwikkelden zij netwerken waarbinnen mensen elkaar ontmoetten, opvinden en ondersteunden. Er kwam niet alleen een uitgebreide en goed functionerende diensteneconomie tot stand, maar er ontstond ook een bloeiend cultureel leven. Dit alles gebeurde in veel mindere mate onder de autochtone bewoners, aangezien die zich meer op de centrale stad richtten. Buiten het blikveld van de meeste Amsterdamse culturele instellingen en los van de culturele infrastructuur in de stad maken de migrantenbewoners sinds jaar en dag muziek, theater en dans, en treden zij op voor de eigen gemeenschap. Zo geven zij uiting aan het specifieke culturele en artistieke erfgoed dat zij meedragen.

Toen bijvoorbeeld de Theaterwerkplaats Zuidoost, een instelling ter ondersteuning en ontwikkeling van het amateurtheater in de wijk, enkele jaren geleden haar deuren opende, trof zij een kleine vijftien amateurtheatergroepen aan, waarvan een aantal al meer dan twintig jaar bestond. Slechts twee van deze groepen waren opgericht door autochtone bewoners. Vergeleken met andere wijken in Nederland met een meerderheid aan allochtone bewoners is Amsterdam Zuidoost uniek als het gaat om de grote mate waarin deze bewoners op eigen initiatief kunst beoefenen.

Daarnaast zijn er vanaf de beginjaren van de wijk gesubsidieerde kunstinstellingen actief. Te denken valt aan Krater, een toentertijd klein centrum voor kunstzinnige vorming,

de Muziekschool en de Openbare Bibliotheek. De diensten van deze instellingen waren alleen vooral toegesneden op de blanke, Nederlandse bewoners en slechts een te verwaarlozen deel van de migranten werd door hen bereikt.

Stormachtige groei

In tien jaar tijd heeft in Amsterdam Zuidoost een stormachtige groei plaatsgevonden van het aantal instellingen en initiatieven op het gebied van kunst en cultuur, die op de multiculturele bevolking van het stadsdeel zijn gericht.

Om te beginnen is het aantal gesubsidieerde instellingen gegroeid. Twee factoren lijken hierin een rol te hebben gespeeld. In het kader van de stedelijke vernieuwing is door zowel de gemeente Amsterdam als door het stadsdeel zelf een beduidend hogere prioriteit verleend aan het ondersteunen en ontwikkelen van kunst en cultuur in het stadsdeel dan in de jaren daarvoor. En dankzij (en soms ondanks) de maatschappelijke debatten over de integratie van minderheden en culturele diversiteit in het Nederlandse kunstbeleid zijn kunstenaars, beleidsmakers, instellingen, producenten en geldschietters, zowel uit het stadsdeel, de centrale stad als uit het land, in actie gekomen.

Naast de groei van het aantal gesubsidieerde instellingen – en wellicht daarmee verband houdend – treden de zich emanciperende migrantengroepen zelf steeds vaker uit de veiligheid van de eigen kring naar buiten, met name de jongeren onder hen. Dat heeft ertoe geleid dat ook het aantal eigen initiatieven van bewoners, en vooral dat van jongeren, sterk is toegenomen.

En, *last but not least*, de van oudsher in Amsterdam Zuidoost gevestigde gesubsidieerde instellingen voor kunst en cultuur hebben zich in de afgelopen jaren ingrijpend aangepast aan de kleurrijke bevolking van Amsterdam Zuidoost, dat geldt zowel voor bestuur, directie en personeel, als voor beleid, aanbod en communicatie.

Een instelling als Krater Theater Zuidoost heeft mede om die reden een grote ontwikkeling doorgemaakt.

Het cultureel landschap

Het voert te ver om hier uitgebreid iedere kunstinstelling en ieder cultureel initiatief uit Amsterdam Zuidoost te bespreken. In zekere zin is dat jammer, want het feit dat verreweg de meeste van deze instellingen en initiatieven een onversneden cultureel divers karakter hebben, maakt ze vanuit het oogpunt van de ontwikkeling van nieuw kunstbeleid belangwekkend en interessant. Hieronder volgt een poging om het culturele leven in het stadsdeel in grote lijnen in kaart te brengen.

Actief op het gebied van de beeldende kunst zijn het Centrum voor Beeldende Kunst Zuidoost – dat een scala aan activiteiten aanbiedt die bewoners in aanraking brengen met beeldende kunst en tevens een Kunstuitleen is – en de stichting Open Ateliers Zuidoost – broedplaats voor professionele beeldend kunstenaars. Imagine IC, dat migranten wil prikkelen hun persoonlijke verhaal in beeld te brengen, toont werk van beeldend kunstenaars, zowel dat van amateurs als dat van professionals. Op het terrein van de amateurpodiumkunsten en de binnen- en buitenschoolse kunsteducatie zijn Krater Theater Zuidoost, de Jeugdtheaterschool Zuidoost, Circus Elleboog Zuidoost en de Theaterwerkplaats Zuidoost actief. Krater Theater Zuidoost verzorgt eveneens de programmering van professioneel theater in de wijk. Stichting ZO! presenteert bestaande en nieuwe makers op het gebied van de podiumkunsten, media, film en interactieve media en Breathing Bijlmer is een podium voor jong podiumkunst-talent. Het Muziekcentrum Zuidoost richt zich op het stimuleren van de muziekbeoefening van amateurs en de Openbare Bibliotheek Zuidoost organiseert, naast de uitleen van boeken, literaire activiteiten en evenementen.

Voorts ontplooit een aantal gesubsidieerde kunstinstellingen uit de centrale stad activiteiten in Amsterdam Zuidoost. Uit het Productiehuis Frascati kwam de theatergroep Like Minds voort, de Theaterschool organiseert de ‘Five o’ clock class’ en Cosmic en Paradiso richtten samen met Imagine IC stichting ZO! op. Er werken bovendien Amsterdamse theatermakers in de wijk, zoals Nita Liem met ‘Don’t hit Mamma’. En er is door het Amsterdams Fonds voor de Kunst een cultuurverkenner aangesteld.

Naast gesubsidieerde kunstinstellingen kent Amsterdam Zuidoost ook een groot aantal culturele initiatieven van de bewoners zelf. In het kader van de zelforganisaties of het welzijnswerk wordt door jongeren, volwassenen en ouderen op amateurniveau toneel gespeeld, gedanst, gezongen, muziek gemaakt, geschreven en gedicht. Opvallende voorbeelden zijn de Ghanese toneel- en filmgroep Ghana Agora Mma, de Antilliaanse muziek- en dansgroep Flamboyant, de Surinaamse toneelgroep Angalampoe, de Hindoestaanse muziek-, dans- en toneelgroep Saraswati Art, de Nederlandse amateurtoneelgroepen Blokken en Koulissen en de multiculturele jongerentheatergroep Untold. In totaal zijn er momenteel ongeveer dertig van dit soort initiatieven in Amsterdam Zuidoost. Sommige bestaan al langer dan twintig jaar, andere zijn voor korte tijd bijeen.

Er zijn jaarlijks ook enkele festivals in het stadsdeel, waarbinnen de diverse culturele instellingen met elkaar samenwerken. Te denken valt aan het opvallende en kwalitatief hoogwaardige Black Magic Woman Festival; het Zomerfestival, gericht op kinderen uit Zuidoost die in de zomervakantie thuisblijven; het Kwakoefestival, dat in de loop der jaren naast een serie feestelijke voetbalwedstrijden ook een culturele poot ontwikkelde in de vorm van de Kwakoe Literatuurprijsvraag en het Kwakoe Podium; en het Gospelfestival. Er zijn

twee op westerse kunst gerichte festivals: het Torentijd-festival en Klassiek in Hofgeest, en een aantal ‘filialen’ van festivals die in de centrale stad plaatsvinden, zoals Julidans en ‘Africa in the Picture’. Voorts kent de wijk sinds twee jaar zijn eigen Uitmarkt: de ‘Dag van 1000 Culturen’.

Niettegenstaande de vele podiumkunstitiatieven is er tot op heden geen fatsoenlijk professioneel podium in Amsterdam Zuidoost. Voorstellingen en concerten worden uitgebracht in activiteiten-centra, gymzalen, congrescentra, cafés, parkeergarages of de open lucht. In de afgelopen jaren zijn er plannen gemaakt voor de bouw van twee theaters. In 2008 betrekken Krater Theater Zuidoost, de Jeugdtheaterschool Zuidoost, Circus Elleboog Zuidoost en de Theaterwerkplaats Zuidoost het Cultuurgebouw, met diverse studio’s, repetitieruimtes, kantoren en een zaal voor tweehonderd personen. En in 2010 zal het Getz Entertainment Centre worden opgeleverd, dat door stichting ZO! zal worden bewoond en beheerd, met een zaal voor zeshonderd en een zaal voor tweehonderd personen.

Uniek karakter

Kunst in Amsterdam Zuidoost is – uitzonderingen daargelaten – cultureel diverse kunst, die

zijn inspiratie vindt in de kunst en cultuur uit de landen van herkomst van de migrantenbewoners, in *cross-overs* tussen deze kunst en de westerse kunst of in de multiculturele, grootstedelijke jongerencultuur.

In het debat over culturele diversiteit in het Nederlandse kunstbeleid dat ten tijde van staatssecretaris Van der Ploeg werd gevoerd, keerde hardnekkig het argument terug dat de kunstbeoefening van allochtonen, gezien

Er zijn momenteel ongeveer dertig particuliere culturele initiatieven in Amsterdam Zuidoost

de geringe artistieke kwaliteit ervan, voor een deel zou thuishoren onder de noemer welzijnswerk. Het valt niet te ontkennen dat, waar deze kunstbeoefening zich op het amateurniveau afspeelt, de kwaliteit soms ver te zoeken is. Maar dat geldt evenzeer voor de amateurkunstbeoefening van autochtonen. Door de meeste gesubsidieerde kunstinstellingen in Amsterdam Zuidoost en door sommige van de particuliere initiatieven worden pogingen gedaan het vooroordeel dat kunst van allochtonen slechte kunst zou zijn, te logenstraffen. In beleid en activiteiten gaat er intensieve aandacht uit naar artistieke kwaliteit. De vruchten zijn te plukken.

Kunst in Amsterdam Zuidoost is vaak maatschappelijk geëngageerde kunst. Het is niet verbazingwekkend dat migrantengemeenschappen in Nederland, gezien hun soms slechte sociaal-maatschappelijke positie, hun meer-voudige culturele identiteit, hun complexe

relatie met de landen van herkomst en de vaak kwetsende manier waarop zij in dit land tot een probleem zijn verheven en als zodanig worden behandeld, in hun kunstuitingen met deze thema's aan de slag gaan.

Het is de vraag of kunst en cultuur in Amsterdam Zuidoost in zo sterke mate tot bloei waren gekomen als niet een groot deel van de migrantengroepen Afrikaanse culturele wortels met elkaar deelde. Dit geldt zowel voor de migranten uit Afrika, Suriname, de Antillen en Aruba als voor de in Amsterdam Zuidoost onder jongeren zo populaire zwarte Amerikaanse jongerencultuur. Zonder de aanwezigheid van migranten uit andere culturen te willen veronachtzamen, kent Amsterdam Zuidoost, naast de Nederlandse cultuur, een sterke en vruchtbare vertegenwoordiging van de Afrikaanse (diaspora)cultuur.

In een rijtje karakteristieken van kunst in Amsterdam Zuidoost mag de opmerking dat het hier vooral om podiumkunst gaat, niet ontbreken. Muziek en dans nemen een prominente eerste en tweede plaats in. Theater en beeldende kunst staan op de derde en vierde plaats, maar er zou meer kunnen worden gedaan aan het stimuleren en ontwikkelen van literaire activiteiten. Wel kunnen *rap* en *spoken word* worden opgevat als vormen van dichtkunst.

Kunst in Amsterdam Zuidoost bloeit, en heeft een geheel eigen en in Nederland uniek karakter. Het is dan ook verwonderlijk dat er vanuit de reguliere kunstensector weinig belangstelling en/of waardering voor bestaat. Een treffend voorbeeld van een gebrek aan belangstelling is dat op de Nederlandse televisie aandacht werd besteed aan het project 'The red dress' van Imagine IC, waarin vrouwen van over de hele wereld een rode jurk ontwierpen en vervaardigden, zonder dat de naam van Imagine IC werd genoemd of werd vermeld dat deze instelling zetelt en opereert in die beruchte stadswijk met die slechte naam. En een schrijnend voor-

beeld van een gebrek aan waardering is dat het Black Magic Woman Festival, het enige festival in Nederland dat kwalitatief hoogwaardige en vaak opmerkelijk authentieke kunst van migrantenvrouwen centraal stelt, moet vechten om het hoofd financieel boven water te houden.

Gelijk van Kloos

Bezoek je in Amsterdam Zuidoost een klucht van de amateurtheatergroep Angalampoe of een dansvoorstelling van Tanjore Quartet, bezichtig je gezeefdrukte doeken die zijn gemaakt door vrouwen uit de wijk of kijk en luister je naar jongeren van Untold, die naast rap en hiphop ook muziek en dans van hun voorouders brengen, dan kan het zijn dat je vergeet dat je in Nederland bent. Wellicht begint in je hoofd de misprijzende stem van Rita Verdonk op te klinken.

Moeten kunstenaars in Amsterdam Zuidoost, of andere allochtone kunstenaars die hun inspiratie vinden in de kunst en cultuur uit het land van herkomst, niet gewoon integreren? Nee, dat hoeven zij niet.

De vrijheid van expressie van kunstenaars wordt in Nederland gezien als een groot, kostbaar en onaantastbaar goed. Hoewel de kunstopvattingen sinds de jaren tachtig van de negentiende eeuw zijn veranderd, is de uitspraak van dichter Willem Kloos, dat kunst de allerindividueelste expressie van de allerindividueelste emotie is, op een fundamenteel niveau waar gebleven. Ook migrantenkunstenaars hebben vrijheid van expressie. Zij moeten, net als iedere andere kunstenaar in Nederland, die zich met willekeurig welk thema bezighoudt, serieus genomen worden en, mits zij goed werk afleveren, in aanmerking komen voor ondersteuning en waardering.

Toch schuilt er ook een gevaar in de grote mate waarin kunst in Amsterdam Zuidoost zich laat inspireren door de landen van herkomst of door de zwarte Amerikaanse jongerencultuur.

Het gevoel dat je bij het genieten van deze kunst het contact verliest met een Nederlandse werkelijkheid, waarvan migranten een vitaal deel uitmaken, is ook vervreemdend. Bij het kijken en luisteren naar moderne volwassenen die in Surinaamse klederdracht op het toneel staan en in het sranan tongo zingen en acteren, komt de vraag op of het hier eigenlijk wel gaat om een allerindividueelste expressie van een allerindividueelste emotie. Of dat het om zorgvuldig door de gemeenschap in stand gehouden uitingen van heimwee gaat, in de tijd verstarde weergaven van wat ooit levende, Surinaamse cultuur was. Hetzelfde geldt voor jongeren die in Nederland zijn geboren uit Surinaamse, Antilliaanse of Afrikaanse ouders en die in een perfecte imitatie van het zwart-Amerikaanse *slang* over de ellende van het leven in het getto rappen. Amsterdam Zuidoost mag dan een probleemwijk zijn, een getto in de Amerikaanse zin van het woord is het beslist niet.

Kunstenaars hoeven niet te integreren. Maar wat zou er gebeuren als jongeren en volwassenen uit Amsterdam Zuidoost zich in het maken van hun kunst vaker zouden laten inspireren door het hedendaagse Nederland en de plek die zij daarin innemen,

Een getto in de Amerikaanse zin van het woord is Zuidoost beslist niet

zonder daarbij het contact met hun oorspronkelijke culturele en artistieke bronnen te verliezen? Als zij, in plaats van zich te baseren op de cultuur van een moederland dat sinds lang niet meer het land is waar zij leven, of op de ruige gettocultuur uit een ander werelddeel, zich meer bezighielden met het vinden van een eigen geluid? Als zij op zoek zouden gaan naar vernieuwing, verdieping, het verleggen van grenzen, het loslaten van groepsnormen, kortom, naar de authenticiteit die besloten ligt in de allerindividueelste expressie van de allerindividueelste emotie? Kunst uit die wijk met die slechte naam zou zijn uniciteit niet verliezen, maar dusdanig in betekenis en zeggingskracht toenemen dat het werkelijk onweerstaanbare kunst zou worden, onmogelijk langer te negeren of weg te stoppen.

Annette de Vries

is schrijfster en adviseur culturele diversiteit in de kunsten. In 2002 debuteerde zij met haar roman *Scheurbuik* en momenteel werkt zij aan haar tweede boek.

Meschac Gaba (Benin), *Museum Shop Museum of Contemporary African Art* (fragment), 2006, Biennale São Paulo
www.lumentravo.nl

Meschac Gaba (Benin), *Sweetness* (fragment), 2006, Biennale São Paulo
www.lumentravo.nl

